

State of the Union

Het theater ligt in de stad en de stad ligt in de wereld en de wanden zijn van huid

Het Theaterfestival wordt telkenjare geopend met het uitspreken van de State of the Union, een jaarlijkse stand van zaken waarin aandacht wordt gevraagd voor een aantal belangrijke culturele en politieke items. De editie '94 nodigde twee grand old ladies van de Nederlandstalige dramaturgie uit: Marianne Van Kerkhoven voor Vlaanderen en Janine Brogt voor Nederland. Etcetera publiceert hun brandende kwesties.

Ik moet u bekennen dat ik het nog nooit zo moeilijk heb gehad bij het schrijven van een tekst als bij deze; niet enkel door de onmacht in het formuleren, maar vooral door het gevecht dat ik moest leveren tegen mijn eigen onwennigheid, tegen mijn eigen onoprechtheid. Ik hoop dat ik via deze tekst iets kan overbrengen van datgene wat aan de basis ligt van dat gevecht.

1.

Als men aan dramaturgen vraagt de zgn. state of the union uit te spreken, m.a.w. iets te vertellen over de stand van zaken in theaterland, dan zal hun mededeling onvermijdelijk wel wat met dramaturgie te maken hebben. Er bestaat voor mij echter zoiets als een kleine en een grote dramaturgie en hoewel mijn voorkeur vooral uitgaat naar de kleine, d.w.z. de op mensenmaat te vatten dingen, wil ik het hier toch hebben over de grote dramaturgie. Omdat het nodig is.

Omdat het vandaag, denk ik, heel erg nodig is.

De kleine dramaturgie zouden we kunnen omschrijven als dat veld, die structurele kring, die in en om een productie ligt. Maar een productie leeft door haar wisselwerking, door haar publiek, door wat er ook buiten haar kader gebeurt. En rond de productie ligt het theater en rond het theater ligt de stad en rond de stad zo ver we kunnen zien ligt de hele verdere wereld en zelfs de hemel met zijn sterren. De wanden die deze kringen met elkaar verbinden zijn van huid, ze hebben poriën, ze ademen. Soms wordt dat vergeten.

2.

Toen ik in 1992 het Nederlandse Theaterjaarboek in ontvangst nam en daarbij iets moest vertellen over het opnieuw opduikend maatschappelijk engagement in het theater, wisselden in mijn hoofd de beelden van hoop en die van wanhoop

elkaar nog af. Vandaag, twee jaar later, zoekend naar de kleur van die beelden die door hun indringendheid de identiteit van deze periode bepalen, overheerst er één enkel sterk gevoel: een groot besef van verlies, van woede om dat verlies, van onmacht om tegen dat verlies in te gaan.

Het zijn de beelden (u kent ze; ze zijn reeds tot cliché geworden) de beelden van die duizenden - en ze hadden allemaal een naam en ze hadden allemaal een huis en vrienden of kinderen - die vandaag zo volkomen respectloos, zo waardenloos en weerloos de dood worden ingedreven. Alleen die dood heeft nog een naam: ze heet honger of uitputting, tyfus of aids, kogel of machete.

Maar niet getreurd: met een van de belastingen aftrekbare overschrijving op de rekening van het Rode Kruis of Artsen zonder Grenzen drijven we die beelden wel weg uit ons geweten.

Ware het niet...

3.

Ware het niet dat ook dichters bij huis, waar geen massagraven of vluchtelingenkampen ons uitzicht op het landschap ontsieren, het gevoel van verlies aanwezig blijft. De communistische wereld is van de kaart geveegd, ex-Joegoslavië is na slagveld tot puinhoop geworden, zelfs het letterlijk 'laatste eiland' Cuba staat vandaag sterk onder druk, Europa valt meer uit elkaar dan zich te verenigen, er is de verrechtsing, er is het racisme: u kent het verhaal, ook dat is een cliché. Wat wij als principes verdedigden en als waarden met ons meedroegen (gelijkheid, democratie, cultuur, utopie, geschiedenis...) het lijkt ons vandaag door de vingers te glippen en te verdwijnen in het zand.

Misschien is dit wel ons geluk, misschien is dit wel het punt waarop ons twijfelachtig gevoel van solidariteit - twijfelachtig want niet omgezet in daden - toch aanleiding kan geven tot het besef dat het vandaag niet meer mogelijk is zich uitsluitend bezig te houden met de eigen kleine dramaturgie. De wereld is wel degelijk één geheel. Het theater ligt in de stad en de stad ligt in de wereld en de wanden zijn van huid. We ontkomen niet aan wat door de poriën dringt.

Tegenover al wat verloren ging en gaat, is het besef van samenhang wel één van de belangrijkste dingen om terug te winnen. De categorie van de totaliteit, het bewustzijn van de dominantie van het geheel over de delen, één van die essen-